

Artiști cu patru picioare

Edgar Morin (1975) a afirmat că
"Societatea este una dintre cele mai
răspândite forme fundamentale,
dezvoltată într-un mod foarte inegal,
dar foarte variat.

"Se poate declara că nici comunicarea, nici simbolul, nici ritualul, nu sunt exclusivități umane. Și că ele au rădăcini foarte îndepărtate în evoluția speciilor." De când Karl von Frisch a descoperit, în anii 1920, că albinele folosesc dansul, mișcarea pentru a comunica locul resurselor între tovarășele de fagure, limbajul simbolic a încetat să mai fie un progres exclusiv al oamenilor (A. Gentile. 2021).

Morin a explicat că nu putem considera ființa umană și antropologia ca fiind fenomene separate de biologie, ci dimpotrivă, suntem rezultatul acesteia. Aparenta dezordine a societăților animale de maimuțe este de obicei o rețea complexă și complicată de ierarhii, de diferențieri interne, intercomunicări, reguli, norme, interdicții, organizații, care contribuie la succesul întregului și al individului, la fel ca societățile umane. Societățile umane, de altfel, derivă din această evoluție paleo-socială a primatelor și mai târziu la hominizi. În acestea există diviziuni ierarhice, dar și diferențe de statut, de rol, de activități, ceea ce indică un embrion de stratificare socială. Masculii dominanți protejează teritoriul, dirijează lupta împotriva prădătorilor, ghidează grupul, mențin structura ierarhică. Femelele sunt îngrijitoarele maternelle și socializatoare ale celor mai tineri. Multe dintre paleo-progrese culturale se datorează membrilor tineri, spune autorul. "Membrii

tineri se joacă, explorează, sunt atrași de noutate. Prin asimilarea cunoștințelor și a know-how-ului adulților, aceștia pot introduce modificări, îmbunătățiri, inovații. Probabil că ei au fost cei care, jucându-se cu silexul și sunetele, au aprins focul și au inventat cuvântul." Dacă este adevărat că cei dominanți sunt înlocuiți în mod regulat în competiție de concurenți. Subordonații își acceptă norocul în supunere și mulțumire, expunându-și adesea spatele la masculul dominant ca o femeie, exprimând devotament sexual și servitute. Acest lucru poate fi luat în considerare, conform lui Morin, un "comportament simbolic".

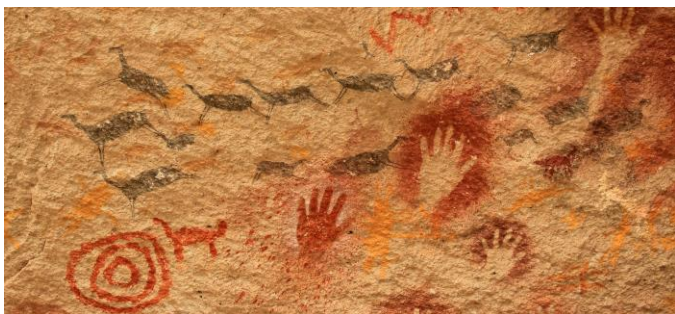
Adesea, femelele și masculii de statut mediu se oferă să aibă grijă de puii altora de statut superior. Acest comportament este adesea asociat atât cu plăcerea de a servi un individ de statut superior, cât și de ambiția de a ridica social o treaptă mică. Acest lucru, conform lui Morin indică nu numai noțiunea de clasă, ci și pe cea de eșalon social. Nu numai social inegalitate, ci și un obiectiv de mobilitate socială.

Morin notează că "puterea conferă toate avantajele, toate libertățile și libera expansiune personală". Dimpotrivă, subordonația este însoțită de restricții, frustrări, interdicții, inhibiții "și poate chiar nevroze". Astfel, *"inegalitatea socială este inegalitatea de fericire"*.

În societățile babuinilor, maimuțelor Reso și cimpanzeilor, grupurile cu un singur mascul sunt cele schița rudimentară a unei familii. În grupurile cu mai mulți masculi, formarea familiei este atrofiată. Există o legătură puternică între mamă și copil, între mascul și femelă, dar nu există un nucleu familial părinte-copil. Dimpotrivă, în jurul relației mamă/copil există legături mai profunde și mai durabile. Mai durabile decât la mamiferele în general și inferioare

primate inferioare. Astfel, există dezvoltarea unui nucleu pre-familial în jurul mamei. Așadar, acest imagine, a mamei, nu este doar un arhetip extrem de puternic la oameni. Noi am mai văzut, de asemenea, (Cabeça, 2021a) cum această imagine, a femeii generatoare de viață - Venus - ar putea fi importantă în nașterea primelor manifestări antropomorfe figurative artistice.

Arta ca expresie

Analizând arta în lut am văzut că psihologul João Luis Bucho (2011) se referă tocmai la la această caracteristică a materialului și la relația noastră cu acesta. El afirmă că prin lut, materia și creatorul stabilesc o Zonă de dezvoltare apropiată, conform lui Vygotsky (1987), care stimulează funcții precum percepția, atenția, cogniția, senzația și stimularea a simbolicului și a imaginarului. Argila acționează ca "obiect de tranziție" între lumea de fantezie și realitate. "Expresiile din lut... reprezintă manifestarea gândurilor, sentimentelor, conflicte, anxietăți, întrebări (...) și stabilesc un dialog între conștient și inconștient."

Transpunerea, care are loc adesea în mod inconștient, în obiectul modelat al imaginilor interioare ne permite, chiar și în mod rudimentar, să dominăm emoții, senzații, traume sau anxietăți. Astfel, liniștesc, cu efect terapeutic de asemenea, mintea umană. Prin urmare, arta ar putea fi considerată expresie, iar expresia este o necesitate, nu o alegere. Acest lucru ar putea explica nevoia oamenilor de a elabora

atât de multe imagini de animale și femei (Paleoliticul Venus). Aceasta ar putea fi expresia subconștientului lor pentru nevoia de supraviețuire (animale) și continuitate (femei). Morin afirmă:

"O societate se autoproduce non-stop pentru că se autodistrug non-stop".

Aceasta este o dinamică naturală care contribuie la o eficiență permanentă. Aceste hopenevolutive, spune autorul, apar în mod natural, iar dezvoltarea creierului nu le generează, ci are loc în mod dinamic odată cu ele. Adică: nu creierul este cel care crește, raționează și face lucrurile să se întâmple, ci mai degrabă fenomenele (sau embrionul de fenomene) sunt cele care apar și determină creierul să crească. La rândul său, un creier mai mare potențează și fenomene mai complexe, și așa mai departe... Prin urmare, avem multe comportamente umane, inclusiv comportamentul social, familial, de prădător, fabricarea și manipularea obiectelor, ordinea ierarhică, însușirea mediului, controlul focului și altele care, aparent, provin din starea noastră de primate sau hominide. Acest lucru pare să indice apariția și evoluția acestor comportamente și fenomene ca fiind naturale și biologice.

Arta la speciile Homo sapiens/Homo neanderthal/ Homo erectus

În prezent se discută (White 2019) despre comportamentul simbolic artistic la specia Homo Neanderthal și dincolo de aceasta. Există exemple de artă rupestră, cu puncte roșii, cercuri, șabloane de mână. Noile forme de datare a acestora ne dau tot mai puține dubii că unele forme artistice reprezentări artistice (Hoffmann, 2021) din arta rupestră

ar putea proveni nu de la Homo Sapiens, ci înainte de existenței sale. La peste 50, 70 și 100.000 de ani. Unele urme de comportament simbolic similar ar putea merge chiar și dincolo de două milioane și jumătate de ani (Harrod, James. 2014), deci originare de către Homo habilis/Homo rudolfensis sau de un Homo erectus foarte timpuriu. Dacă le considerăm pe acestea ca fiind diferite specii de hominizi, chiar dacă pentru unii au fost considerate subspecii umane (Bednarik, R. 2020), putem spune că am fi mereu în prezența unor manifestări artistice în ființe cu diferențe evolutive și cognitive accentuate. Acest lucru ar face ca arta să fie o existență fenomen existent în diverse specii.

Vânătoare

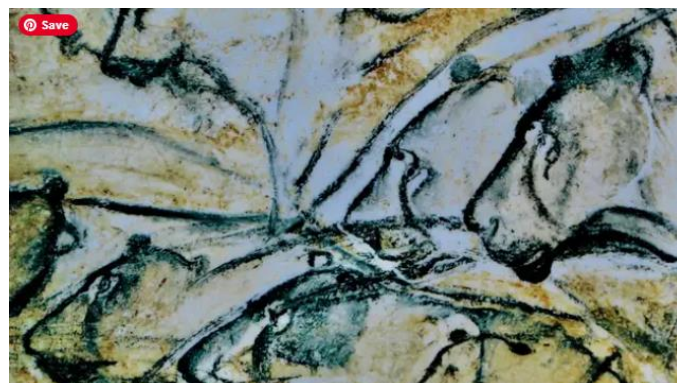
Să ne amintim că reprezentarea simbolică există la maimuțe. Reprezentarea în domeniul artistic limbaj artistic, ar necesita pe lângă un creier capabil de această sarcină, capacitatea de a transforma și de a manipula obiecte și materii prime. Căci dacă înțelegerea simbolicului există deja și este folosită la alte specii, aceasta ar putea avea loc în orice context apărut, în mod natural.

Creativitate animală

Am văzut (Cabeça, P.T. (2021, b)) că și animalele dau dovadă de creativitate. Kaufman et al. (2011) stabilesc ca premisă a lucrării lor în jurul neurobiologiei creativității animale, definiția creativității în funcție de oameni din Plucker & Beghetto, (2004): Creativitate este interacțiunea dintre aptitudini, proces și mediu prin care un individ sau un grup produce un produs perceptibil care este atât nou, cât și util, așa cum este definit în cadrul unui context social.

În același text și referindu-se la animale, aceștia asigură că "întreaga teorie a creativității în oamenii este aplicată punct cu punct la creativitatea animală (...) eliminând părțile care nu se aplică".

Aceste observații întăresc faptul că creativitatea poate fi un fenomen biologic transversal la multe specii. Un instrument biologic care asigură cea mai bună probabilitate de supraviețuire cu mai puține și mai multe optimizate de resurse.

Jigit Master by Bakhari, a chimp at Saint Louis Zoo. Bakhari / Saint Louis Zoo / UCL

Modul în care pare să apară creativitatea, de obicei spontan și fără ca noi să provocăm în mod conștient aceasta este descrisă de Andreassen N.C. (2011). Acest proces este, de asemenea, descris în unele lucrări de specialitate (Gleitman, Fridlung & Reisberg, 2014a) drept incubare inconștientă. Modul subconștient în care apare fenomenul sugerează că va exista un mecanism biologic care să conducă procesul.

Sanders (2015) descrie cerebelul, care primește stimuli din mediul înconjurător și reacționează în consecință, fiind organul de procesare original și primordial al primatelor care a dat naștere la noi.

Cerebelul comandă reacțiile instinctuale ale corpului în mediul înconjurător care ne înconjoară. Sagar et al. (2015) realizează o experiență la Universitatea Stanford în care un eșantion de 30 de participanți, invitați să deseneze verbe (levita, expira, șopti), au fost supuși la scanări ale creierului. Concluzia a fost următoarea: cu cât desenul era mai creativ, cu atât mai mare era activitatea în cerebel. Așadar, se pare că creativitatea se formează, ne spune neurologia, din imagini

alesubconștientului, deci provenind din cerebel (Cabeça, P.T. 2021b). Începutul artei la diverse specii de hominide poate fi pur și simplu o încercare de materializare a unora dintre aceste imagini.

Nimic mai mult decât atât. *Mai puțin este întotdeauna mai mult.*

Arta este inevitabilă

Dacă arta a apărut la o altă specie, cum ar fi Homo Neanderthalensis, sau Homo habilis/rudolfensis sau un Homo erectus foarte timpuriu, acest lucru ne poate arăta că arta are potențialul de a apărea în mod natural în orice specie care, mai devreme sau mai târziu, are rudimentele de prelucrare și utilizare a materiilor prime și a ustensilelor. Ne uităm în ordinea greșită?

Încercarea de a găsi începutul artei în raționalitatea și complexificarea limbajului simbolic? Sau este vorba de un fenomen, ca atâtea altele, spontan de simplu, biologic și natural?....

*

Din [acedemia.edu](https://www.academia.edu)

De Paulo Tiago Cabeça

Foto și traducere AG

SAGA 2024

